

אשר קידשנו בצוותיו, וציוונו על הטבילה

"חמורה מן הבעיות הספציפיות שבדבריו של פרופ' קירש היא המגמה הכללית של מאמרו. אף שאין הוא קובע מסקנות מפורשות מאוסף טענותיו, הרי הרושם הבלתי נמנע הוא, שמגמתו היא לערער את חובת הטבילה, ולהכניס ספקות ופקפוקים במצווה זו"

בעקבות מכתבו של פרופ' יורם קירש "מה קרה למצוות הטבילה לגבירימ?" (דעות 16, סיוון תשס"ג)

הרב שמואל אריאל

פרופ' קירש מעלה כמה שאלות בעניין טבילת נידה. נדון בטענותיו כל אחת לגופה, ואחר כך במכלול הדברים:

א. טענתו המרכזית של פרופ' קירש היא שבתורה ישנה מצווה מפורשת על טבילת גברים: "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע, ורוחץ במים את כל בשרו..." (ויקרא טו, טז). והוא מעלה את התמיהה, כיצד הגברים "השכילו להתחמק ממצווה זו", ודווקא הנשים ממשיכות לקיים אותה.

התשובה לדבר היא פשוטה וברורה – אין כל מצווה עצמית לטבול, לא לגברים ולא לנשים. מותר לאדם להיטמא בטומאות שונות, ולהישאר בטומאתו מבלי שיטבול. אלא, שישנם מעשים מסוימים שאסורים לאדם הטמא, ואם ברצונו לעשותם הוא חייב בטבילה קודם לכן – אסור להיכנס למקדש או לאכול קודשים בטומאה, ואסור לזוג לחיות חיי אישות כל עוד האישה בטומאתה ולא טבלה. ניתן להמחיש זאת בהשוואה לשחיטה: אין כל מצווה עצמית לשחוט בעלי חיים; אך מי שרוצה לאכול בשר, חייב לשוחטו תחילה כדין.

זו הסיבה שכיום הנשים מחויבות לטבול והגברים לא. הגברים לא "התחמקו ממצוות הטבילה"; מכיוון שאין כיום מקדש וקודשים – אין סיבה שתצריך אותם להיטהר (אבל גם בימינו, גברים המבקשים להיכנס להר הבית, מחויבים בטבילה על כל פרטיה ודקדוקיה). לנשים, לעומת זאת, נשארה בכל הדורות מצוות הטבילה, משום שגם בהיעדר מקדש יש להן סיבה המצריכה אותן להיטהר – כדי שתהיינה מותרות לבעליהן. ואכן, נשים שאינן נשואות, אף שהן רואות דם נידה, אינן טובלות, מכיוון שאין להן בעבור מה לטבול.

אופן הוא נטמא, משום שהטומאה אינה עונש, אלא היא הוויה החלה על האדם. הסיבה שבפרשייה זו נזכרת לגבי בועל הנידה רק הטומאה ולא עונש הכרת, נובעת מן העובדה, שכאן אלו פרשיות הטומאה, ולא פרשיות עריות. כאן מוגדרים רק דיני הטומאה שאינם תלויים

העובדה שטבילת בעל קרי מופיעה בתורה כדבר פשוט, ולא כדבר התלוי בכך שהאדם רוצה להיכנס למקדש, נובעת מסיבה פשוטה – בזמן המקדש, בוודאי בזמן המדבר כשכל ישראל חנו סביב המשכן, המצב הנורמלי היה שאדם זקוק להיטהר, שכן בכל עת היו ישראל באים אל המשכן ואוכלים קודשים. לפיכך, התורה מתארת זאת כדבר פשוט, שכל מי שנטמא נטהר מיד. אך אין התורה מנסחת זאת כחייב עצמי, ובדורות שבהם אין נוהגת טהרה, אין צורך לטבול מן הטומאה.

ב. ממשיך פרופ' קירש וטוען, ש"על פי הפשט, עונש זה (=כרת) חל רק על קיום יחסים בתקופת הנידה ממש". מתוך ההקשר עולה, שכוונתו שכרת חל רק בזמן ראיית הדם בפועל, ולא בימים שלאחר מכן, אף שהאישה עדיין לא טבלה. גם דברים אלה אין להם שום בסיס. תקופת הנידה מן התורה היא "שבעת ימים תהיה בנידתה" (ויקרא טו, יט) – במפורש אין תקופת הטומאה מוגדרת על פי ראיית הדם בפועל, אלא היא נמשכת גם לאחר מכן, במשך כל שבעת הימים. על בסיס הגדרה זו של טומאת הנידה, מופיע אחר כך האיסור על קיום חיי אישות עם הנידה: "ואל אשה נבדת טומאתה לא תקרב לגלות ערוותה" (שם יח, יט), ועונש הכרת על עבירה זו: "ואיש כי ישכב את אשה דוה [...] ונכרתו שניהם מקרב עמם" (שם כ, יח). בשום מקום אין התורה תולה את הדבר בימי ראיית הדם, אלא כל עוד האישה בטומאתה, קיים האיסור ועונש הכרת.

פרופ' קירש מביא ראיה לטענה זו מן העובדה, שעל בועל נידה נאמר שהוא טמא שבעת ימים (שם, טו, כד), ומכאן הוא מסיק שזו היא "הסנקציה היחידה" על קיום חיי אישות עם הנידה, ואין בזה עונש כרת. גם דברים אלה נובעים מחוסר הבנה של דיני טומאה וטהרה. הטומאות למיניהן אינן סנקציה – אין הבדל אם אדם נגע בטומאה במזיד או בשוגג, ואף אם עשה זאת לשם קיום מצווה, כגון קבורת המת. בכל

קריאה לטהרת ישראל

אחיזתנו הקרות

מדת המשפחה הישראלית שהותית מסרו את נפשם על מדת הדת במבליה כדת של תורה במקום כשרה לצניעו הרחל שמעו שנפרץ נרר המדות כעשתנו הרבים ופשת נראה נחפשת לחשוב שינאים יד טרה על יד אנכפאות ומקלות מה שדין הנחור על פי תורתנו הקדושה דא שאננס מעלים כלום **תומך האיסור** שיש בו כרת לשניהם להאיש והאשה והפנים של הבנים שדם נשאים פנונים להורי היות במקום עשרה ואין שום ררך של מידת כעלים לטהרת המשפחה בישראל כי אם על ידי הטהרה של הטבילה במקום כשרה כדת **תורתנו הקדושה אחרי ספירת שבעה הנקיים והבדיקות כדין,**

על כן באנו בזה להשתרמנו על נפשתיכן ועל נפשות

בעליכן ובנייכן ובנותיכן ורחיזו את

הצערות שלא יסורו מדרך החיים

דרך הקודש והטהרה המשפחתית

תהי רק עין מקום כשרה כדין תורת.

הם יחיו ויטו ויפלו מכלל עם ישראל

אברהם יצחק והנהן קוק

אבא יעקב והנהן ברוכב

איט ולמן מלצר

בכטא שבדבר. גם אם אדם קיים חיי אישות עם נידה בשגגה – שאז אין הוא חייב כרת – עדיין הוא טמא שבעה ימים. ואילו להלן, בפרשיות העריות, מוזכר עונש הכרת.

ג. עוד טוען פרופ' קירש, שבכתובים לא נזכר במפורש שהאישה צריכה לטבול לאחר תקופת הנידה. בשאלה זו עסקו כבר קדמונים ואחרונים, והביאו ראיות שונות מן הכתוב לכך שתקופת הטומאה אינה מסתיימת מאליה, אלא רק הטבילה מטהרת את האישה ומתירה אותה לבעלה. ראיה פשוטה לדבר היא, שהרי אפילו

כפי שהם, הוא בבחינת "לפני עיוור לא תיתן מכשול".

1. אמנם, ישנם מקומות מסוימים שבהם יש בעיה של פער לכאורה בין פשט הכתובים ובין ההלכה המקובלת, אך כאן, כפי שהראינו, אין כל פער, וההלכה תואמת את פשט הכתובים.

דרכה של תורה

תגובת מערכת דעות

על מאמרים הרומזים לעמדות הלכתיות שנויות במחלוקת בניגוד לדוגמה של הרב אריאל בדבר היתר הריגת אדם חף מפשע, דוגמה לעוול מוסרי שלא ניתן למצוא לו הצדקה, רואה מערכת דעות ברכה וחשיבות בדיונים הלכתיים הנוגעים לפניה של היהדות בת זמננו. על פי הבנתנו תורמים דיונים אלו לליבון ההלכה שבה אנו שואפים לדבוק, ומתוך השקלא וטריא' תצא אמיתתה של תורה. דיון ופולמוס מעצבים את דרכה של תורה ומחזקים אותה.

פרשנות

ההלכה בתפתחת

תגובה

פרופ' יורם קירש

ראשית, אני מבקש להודות לרב אריאל על הערותיו. לגופו של עניין, אין ספק שמצוות הטבילה לאישה נשואה לאחר שספרה שבעה נקיים היא מצווה מדאורייתא, אף שהדבר אינו כתוב במפורש בתורה, אלא נלמד מ'קל וחומר' ו'גזרה שווה'. כמו כן, אין מחלוקת שבזמן הזה, כשבעוונותינו אין לנו לא מקדש ולא קודשים, ההלכה היא שאין בעלי קרי צריכים לטבול. זאת למרות הפסוק המפורש: "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע, ורחץ במים את כל בשרו", שאינו קושר את הטבילה בצורך להיכנס למקדש או לאכול קודשים בטהרה. ואולם, טענתי היא שההלכות הללו נובעות מפרשנות של הפסוקים, ושבפרשנות זו חלו במהלך השנים תמורות שהקלו על הגברים ולא הקלו באותה מידה על הנשים. כדי לתמוך בטענה זו אני מבקש להצביע על הנקודות הבאות:

א. הרב אריאל כתב כי "אין כל מצווה עצמית לטבול, לא לגברים ולא לנשים. מותר לאדם להיטמא בטומאות שונות, ולהישאר בטומאתו מבלי שיטבול". ואולם, יש סימנים לכך שעניין

הנוגע במשכבה של הנידה צריך לטבול (ויקרא טו, כא), וקל וחומר שהנידה עצמה צריכה לטבול. הסיבה שהטבילה לא נזכרה כאן במפורש היא, משום שכל הטומאות מסתיימות רק בטבילה, ואין צורך לפרט זאת בכל טומאה וטומאה בנפרד. כך גם בפירוט המקרים השונים של טומאת שרץ ונבלה (ויקרא יא): בחלק מן המקרים נזכרת הטבילה, ובאחרים אין היא נזכרת במפורש אלא נאמר סתם "יטמא עד הערב", וברור מן ההקשר שהטהרה היא בטבילה. ראייה נוספת של הפשט ניתן להביא מספרי הנביאים – במעשה דוד ובת שבע נאמר (שמואל ב', יא, ב – ד): "וירא אשה רוחצת [...] והיא מתקדשת מטומאתה".

חמורה שבעתיים מן הבעיות הספציפיות שבדבריו של פרופ' קירש היא המגמה הכללית של מאמרו. אף שאין הוא קובע מסקנות מפורשות מאוסף טענותיו, הרי הרושם הבלתי נמנע הוא, שמגמתו היא לערער את חובת הטבילה, ולהכניס ספקות ופקפוקים במצווה זו – כשם שהגברים "הצליחו להתחמק" מחובת הטבילה, כך גם הנשים יכולות לעשות כן. לשם השגת מטרה זו הוא משתמש כראות עיניו בפסוקי התורה שבכתב, וכמובן, מתעלם לחלוטין מן התורה שבעל-פה, שבה פשוט וברור שהנידה חייבת לטבול כדי להתירה לבעלה.¹

וכאן אני נאלץ לפנות בשאלה אל מערכת 'דעות' – האם אין מן הראוי שתהיה ביקורת מסוימת על הדברים המתפרסמים בגיליון? כיצד מתפרסם מאמר כזה, שכולל טעויות כה בסיסיות, ומערער את אחד מעמודי היסוד של ההלכה – טהרת המשפחה? האם הייתם מפרסמים גם מאמר המצדד באכילת טרפות או בחילול שבת? לכאורה ניתן לטעון שהמאמר רק מעלה שאלות, ואינו קובע מסקנות; אך האם אין חשש, שיהיו קוראים שיצדו צעד נוסף, ויסיקו מן השאלות הללו מסקנות מעשיות? האם, למשל, אין זה חוסר אחריות לפרסם מאמר המצדד בהריגת גויים, גם אם הוא "רק מציג שאלות, על פי פשטי הכתובים"? אין כוונתי להימנע מביירוים קשים ושאלות נוקבות, אך אם המגמה היא באמת לשאול ולברר, ניתן היה להביא את המאמר והשאלות המופיעות בו בפני תלמיד חכם, שוודאי היה מזהה את נקודות הכשל שהצבענו עליהן, ועונה עליהן אחת לאחת, כך שהשאלות והתשובות יופיעו זה בצד זה. פרסום הדברים

זה היה שנוי במחלוקת ראשונים. ראייה לדבר היא שבעל ספר החינוך כולל את מצוות הטבילה לטמאים במניין מצוות עשה (מצווה קע"ה), ומתייחס אליה כאל מצווה בפני עצמה "כי הטומאה מאוסה, והטהרה אהובה". זאת, אף שהוא גם מזכיר את דברי הרמב"ן שסבר כי "אם ירצה להשאר בטומאתו ולא יכנס למחנה שכינה זמן רב, הרשות בידו".

ב. עוד ראייה לכך היא תקנת עזרא שהזכרתי במכתבי, שאסרה על בעל קרי ללמוד תורה אם לא טבל. תקנה זו באה כנראה לחזק את הגישה שלפיה, מצוות הטבילה לבעלי קרי היא מצווה מוחלטת שאינה קשורה לכניסה אל המקדש (אף שהגמרא מביאה גם נימוקים אחרים לתקנה). אילו גזרת עזרא הייתה עומדת בתוקפה, היינו אומרים כי מצוות הטבילה לבעלי קרי היא מצווה מדאורייתא גם היום. ואולם, מכיוון שזו הייתה תקנה ש"לא היה כוח ברוב הציבור לעמוד בה" – היא בוטלה.

ג. תהליך דומה של התפתחות הלכתית שמטרתה להקל לא חל על מצוות הטבילה לנשים. אפשר להביא כמה נימוקים ודוגמאות להקלות אפשריות: למשל, במעשה דוד ובת שבע שהרב אריאל מזכירו נאמר (שמואל ב', יא, ב-ד): "וירא אשה רוחצת מעל הגג [...] והיא מתקדשת מטומאתה". לפי הכתוב, גם דוד וגם בת שבע היו על הגגות. האם היה על גגה של בת שבע מקווה כשר? מסופקני. לפי כל הממצאים הארכיאולוגיים, המקוואות היו תמיד במפלס נמוך ממפלס רצפת הבית. יתר על כן, המקוואות היו מקורים, כלומר, אדם שהתהלך על גג סמוך לא יכול היה לראות מה קורה במקווה של שכנו. האם אפשר שבת שבע התקדשה מטומאתה על הגג על ידי רחצה בגיגית ולא במקווה כשר, כמשמעותו בגמרא?

ד. עוד דוגמה אפשרית להקלה על נשים שמתקשות או מתביישות להגיע אל המקווה, אנו מוצאים בספרו של ד"ר צבי זוהר, **האירו פני המזרח** (תל אביב 2001). זוהר מצא כי הרב יצחק אבואלעפאי מדמשק (1824-1910) התיר ליהודי קהיר להשתמש במערכת המים העירונית למילוי מקוואות בבתיים, זאת, כדי לסייע לנשים שנרתעו מטבילה במקוואות הציבוריים. הוא הסתמך על דיון הלכתי שמסקנתו הייתה, כי מי הנילוס המגיעים לבתים בצינורות אינם מים 'שאוים', והם כשרים למקווה כמו מי גשמים ומעיינות. ■